

УДК 340.1

ЗАГАЛЬНОДОЗВІЛЬНЕ ЮРИДИЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ПРОЯВ ДИСПОЗИТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПРАВА

Н. Раданович

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна,
e-mail: radanovych_n@ukr.net*

З'ясовано, що характеристика правового регулювання загальнодозвільного типу залежить від того, у межі якої системи побудови правового матеріалу воно може функціонувати. Встановлено, що таке регулювання, як інструмент реалізації соціальної свободи та активності особи, сутнісно відповідає явищу диспозитивності права. Також простежено спільні риси «загальнодозвільності» і «диспозитивності» у забезпеченні відповідним правовим методом – методом автономії, особливістю якого є певний порядок (характер підстав) встановлення юридичних прав і обов'язків, формування правовідносин, зокрема за принципом: «дозволено все, що прямо не заборонено нормами права». Окрім того, виявлено подібність юридичного інструментарію, завдяки якому опосередковуються диспозитивні можливості позитивного права і загальнодозвільне юридичне регулювання – відповідні принципи і норми права. До таких принципів насамперед віднесено принцип добросовісності, свободи договору, свободи підприємницької діяльності, не забороненої законом. Охарактеризовано природу правових норм, які «запускають» у дію загальнодозвільний механізм, що своєю чергою розширює традиційне розуміння диспозитивної норми права.

Ключові слова: загальнодозвільний тип правового регулювання, диспозитивність, принципи права, диспозитивні норми права.

Характеристика можливих типів (різновидів) правового регулювання, дія його механізму залежить від того, у межах якої моделі побудови правового матеріалу таке регулювання відбувається. При цьому традиційно виокремлюють дві можливі моделі або системи правового регулювання – дозвільну (диспозитивну) і зобов'язувальну (імперативну). Такі моделі (системи) зумовлені завданнями, які ставлять перед людьми (державою, законодавцями, громадянами) у певній сфері суспільного життя, а характер і зміст цього завдання визначають і особливості правових засобів, за допомогою яких воно вирішується. Тому, зазначав С. С. Алексєєв, законодавець наперед, з розрахунком на майбутнє, покликаний напрацювати, розробити і закріпити в законі, належні юридичні засоби (особливі форми, комплекси засобів, юридичні режими), призначені для використання у кожному випадку, коли виникає відповідна потреба [2, с. 382].

Загальнодозвільне юридичне регулювання («дозволено все, що не заборонено нормами права»), як інструмент реалізації соціальної свободи та активності особи, сутнісно відповідає саме дозвільній (диспозитивній) системі, мета якої надати особі можливість самій, власною волею визначати свою поведінку, що, відповідно, відкриває простір для дій особи на власний угляд, тобто «свавілля» особи в позитивному значенні цього виразу. Зрештою, ще І. Кант задекларував розуміння права як сукупності умов, за яких свавілля однієї особи співвідноситься зі свавіллям іншої з погляду всезагального закону свободи [5, с. 147]. У зв'язку з цим дослідження співвідношення «загальнодозвільності» і «диспозитивності», як припускається, допоможе сформувати належне методологічне підґрунтя для аналізу вказаного типу правового (юридичного) регулювання.

Як відомо, термін «диспозитивність» має латинське походження (від пізньолатинського *dispositivus* – «той, що розпоряджається») і буквально означає «розпоряджаюся».

У юридичній доктрині під диспозитивністю розуміють можливість суб'єктів самостійно упорядковувати (регулювати) свої відносини, діяти на власний розсуд: вступати у правовідносини чи ні, визнавати їх зміст, реалізувати свої права або утримуватися від цього, з кількох запропонованих законом або договором варіантів поведінки вибирати оптимальний з огляду на власні інтереси [26, с. 197]; виключне право особи-носія суб'єктивного права, що проявляється у вільному розпорядженні своїми правами; особливу властивість суб'єктивного права [22, с. 176, 178].

Юридична природа диспозитивності розкривається (втілюється) у відповідному *правовому методі* (інколи її визначають як ознаку такого методу [24, с. 11]). На думку сучасних теоретиків права, він передбачає впорядкування поведінки суб'єктів права шляхом встановлення трьох типів юридичних правил:

- 1) правил, що встановлюють межі дозволеної поведінки суб'єктів;
- 2) субсидіарних правил, тобто таких, які застосовують лише у разі, якщо суб'єкти права не встановили для впорядкування відносин між собою інші правила (не спромоглися, не забажали або забули їх встановити);
- 3) правил, що закріплюють принципи правового регулювання певної сфери суспільних відносин, як-от: принципи справедливості, добросовісності, розумності, які мають ураховувати суб'єкти цивільних правовідносин, яким повинна відповідати їх поведінка [21, с. 141–142].

Його називають по-різному: приватно-правовим, децентралізованим, координаційним, договірним, методом автономії, формальної рівності або ж диспозитивним. Особливістю такого методу вважають, з-поміж іншого, певний порядок (характер підстав) встановлення юридичних прав і обов'язків, ступінь (міру) визначеності наданих прав й «автономності дій» їхніх суб'єктів, формування правовідносин, зокрема за принципом: «дозволено все, що прямо не заборонено нормами права» [14, с. 130; 17, с. 198; 19, с. 83–84]. При цьому відзначено, що «диспозитивність» стосується як сфери приватних, так і сфери публічних відносин, але її *обсяг* узалежнюватиметься: у приватних відносинах наявний «елемент творчості», «власного розсуду» у визначенні суб'єктами їхніх взаємних прав та обов'язків, у публічних – зазвичай фігуруватиме свобода вибору варіантів поведінки, завжди передбаченої приписами позитивного права [19, с. 83–84; 26, с. 197].

Наведене формує методологічне підґрунтя для визнання загальнодозвільного юридичного регулювання *особливим проявом диспозитивності права*, оскільки зміст такого регулювання становить визнання правомірною *поведінки, навіть і взагалі не передбаченої правом* [18, с. 31]. Запропоновані міркування, як видається, цілком відповідають сучасній приватно-правовій концепції, згідно з якою серед особливостей приватно-правового типу регулювання відзначено наявність прогалін у цивільному законодавстві. Щоправда, слухними при цьому є застереження, які висловили вчені з приводу сутності та «природності» таких прогалін, а також юридичних можливостей їх подолання [23, с. 141–153].

Додаткові аргументи наведеній позиції можна віднайти, аналізуючи юридичний інструментарій опосередкування «диспозитивності» – *відповідні принципи і норми права*.

Наприклад, зупинимося на вже згаданому принципі добросовісності. В його основі відома ще римському праву доктрина добросовісності (*bona fides*), яка мала на меті охорону справжнього змісту договору перед його буквою і яку найбільш влучно

сформулював римський юрист Павло: «Добра совість надає володільцю стільки ж, скільки істина, оскільки закон тому не перешкоджає» [11, с. 351; 25, с. 171].

При цьому вчені вказують на три основні вимоги, що їх охоплювало поняття «добросовісність»:

- кожна сторона договору має дотримуватися свого слова;
- жодна зі сторін не повинна отримувати вигоду щодо іншої сторони шляхом обману чи примусу;

- кожна сторона договору має дотримуватися зобов'язань, які визнає будь-яка чесна особа, навіть, якщо ці зобов'язання не зафіксовані у договорі [9, с. 411].

Окрім того, вказану доктрину, в якості спеціальної клаузули *excertio doli* (посилання на умисел), використовували з часом також і для запровадження претором ідеї *справедливості* [9, с. 62–63]. Зрештою, такі взаємообумовленості дійшли до нас як основні постулати (вимоги) права: «жити чесно, не завдавати шкоди іншому, віддавати кожному належне» (Ульпіан).

У сучасній юридичній науці добросовісність визнають:

- галузевим принципом права (що, наприклад, знайшло своє відображення у ст. 3 Цивільного кодексу України («Загальними засадами цивільного законодавства є: ... 6) справедливість, добросовісність, та розумність»)) [24, с. 15];

- принципом здійснення суб'єктивних цивільних прав (що вказує на «очікувану (передбачувану) за даних умов поведінку особи з розумно необхідною мірою чесності, надійності та врахування інтересів інших учасників правовідносин» [7, с. 74];

- загальноправовим принципом (який означає «необхідність сумлінної і чесною поведінки суб'єктів при виконанні ними своїх юридичних обов'язків та здійсненні своїх суб'єктивних прав») [4, с. 74; 21, с. 128–130]. Цей принцип, на думку М. І. Козюбри, містить вимоги, які допомагають усунути або пом'якшити недоліки абстрактної і формальної природи норм прав, наблизити їх до ідеалів справедливості, рівності, свободи та гуманізму.

Але особливо методологічно важливими для нашого дослідження є міркування вчених, пов'язані з тим, що вказаний *принцип* розглядають у якості *безпосереднього регулятора прав і обов'язків суб'єктів права*, основи важливих правових презумпцій, як-от, презумпції добросовісності поведінки приватної особи, презумпції добросовісності законодавця, платника податків та інших. І це, на їхню думку, зумовлено тим, що «добросовісність» покладено в основу механізмів самозахисту правової системи, які забезпечують повагу до її цілей і дають змогу їй корегувати відхилення, що викликані використанням юридичних правил у тих випадках, коли під час нормотворчості, правозастосування, реалізації чи тлумаченні норм права наявне порушення «духу» права, але при цьому зберігається відповідність його «букві» [4, с. 75].

Додаткові можливості дослідження принципу добросовісності (у спільній для «диспозитивності» і «загальнодозвільності» площині) зумовлено і його різноаспектним проявом. У цивільно-правових дослідженнях вказують на об'єктивні і суб'єктивні ознаки категорії добросовісність. Об'єктивні ознаки пов'язані з розумінням добросовісності, як передбаченої нормами права, звичаями ділового обороту вимоги до поведінки суб'єкта правовідносин, а суб'єктивні – з оцінкою поведінки суб'єкта правовідносин, зокрема під кутом зору відповідності сформованим у суспільстві нормам моралі, якостям чесності, правдивості, поваги до прав інших осіб, безумовного виконання своїх обов'язків [3, с. 201; 25, с. 174]. При цьому суб'єктивному фактору відводять визначальну роль, оскільки зіставлено

уявлення певної особи про поведінку з об'єктивним виразом добросовісності у позитивному праві, внаслідок чого таку поведінку можна кваліфікувати як добросовісну [25, с. 173].

У загальнотеоретичних наукових дослідженнях теж розмежують два аспекти прояву добросовісності, зокрема в процесі: 1) реалізації суб'єктивних прав і повноважень, що втілюється у концепціях неприпустимості зловживання правом, заборони обходу закону, добросовісної помилки та ін. (ідеться про неприпустимість зловживання правом, що зазвичай розглядають як один із аспектів (продовження) конституційних положень, згідно з якими здійснення прав і свобод людини не повинно порушувати права і свободи інших осіб) та 2) виконання обов'язків, які стосуються як договірних, так і недоговірних зобов'язань [4, с. 75].

Можна припустити, що наведене становить базу для розуміння «добросовісності»:

– як додаткового критерію оцінювання дій (бездіяльності) суб'єктів праводносин, правомірності їх поведінки [25, с. 174];

– як ознаки правомірної поведінки [20, с. 140].

А тому цілком закономірно, що такий принцип входить до комплексу юридичних засобів, якими забезпечено загальнодозвільне юридичне регулювання, зокрема його основну ідеологічну складову – вільний розвиток особистості, свободу і власний розсуд у здійсненні прав, якщо при цьому не порушуються права та свободи інших людей. Те ж саме можна відзначити і щодо принципів свободи договору, свободи підприємницької діяльності, не забороненої законом (ст. 3 ЦК України).

Подібні міркування про спільність юридичного інструментарію втілення «диспозитивності» і «загальнодозвільності», як видається, можна висловити і з приводу диспозитивних норм права. Зазвичай такі норми виокремлюють з огляду на метод правового регулювання, що забезпечує цілісність диспозитивної конструкції [4; 8; 21]. Їх ще називають «запасним варіантом», «резервним» правилом поведінки на той випадок, якщо суб'єкти права не скористалися наданою їм можливістю встановити інший порядок правового регулювання і формулюються вони з використанням застережень на кшталт «за відсутності іншої угоди», «якщо інше не встановлено договором» [17, с. 154; 21, с. 162].

Своєю чергою С. Алексєєв вказував на складність такої норми, оскільки в ній органічно поєднано два самостійні правила: перше – надання особам повноважень діяти в конкретних умовах на свій розсуд, друге – це власне сам припис на випадок, якщо сторони не домовилися про інше [1, с. 323]. Тому не дивно, що в правовій доктрині простежуються й інші критерії, за якими вирізняють диспозитивні норми права (на противагу імперативним), а саме: характер зв'язку правових норм з індивідуальним регулюванням (С. Алексєєв), спосіб встановлення диспозиції (П. Рабінович), межі угляду сторін при реалізації своїх прав і свобод (Н. Александров), ступінь категоричності вміщених у нормі вимог (А. Міцкевич), характер обов'язковості правових норм (О. Іоффе, М. Шаргородський), рівень деталізованості правової регламентації суспільних відносин (О. Лейст), форма припису норми права (П. Недбайло). Цікавими з цього приводу є міркування А. Полякова, який зазначив, що імперативність є ознакою будь-якої норми права, оскільки кожна правова норма владно зобов'язує дотримуватися передбаченої нею належної поведінки (адже не випадково Л. Петражицький характеризував право як імперативно-атрибутивні емоції). У зв'язку з цим учений запропонував виокремлювати так звані авторитарні і диспозитивні норми, саме така класифікація, на його думку, точніше відображає зміст норм, що приписують певний варіант поведінки, і не заперечує владний (тобто імперативний) характер диспозитивних норм права [13, с. 484].

Як видається, окреслена специфіка і різноманітність класифікаційних критеріїв безпосередньо вказують на багату юридичну природу диспозитивних норм, їх різнопланові регулятивні можливості, зокрема здатність «обслуговувати» не лише договірне регулювання, як це традиційно декларувалося. Йдеться про те, що чимало нормативних приписів вміщують так звані *загальні дозволи*, які вказують на певну свободу дій, розсуд окремої особи при реалізації нею свого суб'єктивного права, і формулюються вони так:

1) «власники земельних ділянок мають право: *самостійно господарювати на землі...*» (ст. 90 Земельного кодексу України);

2) «до страхових випадків, з настанням яких надаються матеріальне забезпечення та соціальні послуги, належать: тимчасова непрацездатність; вагітність та пологи; інвалідність; хвороба; досягнення пенсійного віку; смерть годувальника; безробіття; соціальні послуги та *інші матеріальні витрати, пов'язані з певними обставинами*; нещасний випадок на виробництві; професійне захворювання» (ст. 26 Закону України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [10]);

3) «кожен має право *будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань*» (ст. 55 Конституції України), «волонтерська діяльність здійснюється за такими напрямками: надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, ... надання волонтерської допомоги *за іншими напрямками, не забороненими законодавством*» (ст. 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» [16]), «благодійники спільно чи індивідуально можуть здійснювати благодійну діяльність на підставі добровільного вибору одного або кількох таких її видів: ... 9) проведення благодійних аукціонів, не грошових лотерей, конкурсів та *інших заходів, не заборонених законом*» (ст. 5 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [15]);

4) «громадяни України мають право на свободу об'єднань у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення *політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей*» (ст. 36 Конституції України).

Наведені норми-приписи «запускають» в хід механізм саме загальнодозвільного юридичного регулювання, оскільки держава санкціонує різноманітність засобів здійснення суб'єктивних прав, а також – неформалізованих законом інтересів, що своєю чергою становить основу поведінки, прямо не передбаченої правом. При цьому такі норми відповідають дозвільній (диспозитивній) моделі побудови правового матеріалу, основне завдання якої – надати особі можливість самій, власною волею визначати свою поведінку, відкрити простір для дій особи на власний розсуд. Зрештою, це є і додатковим аргументом на користь висловленої в літературі позиції про співставність уповноважувальних та диспозитивних норм права [12, с. 47], а також сприяє розширенню традиційного уявлення про останні.

Отже, розуміння загальнодозвільного юридичного регулювання, як прояву диспозитивних можливостей права, дає змогу використати відповідний методологічний ресурс для дослідження такого регулювання, зокрема щодо сфери його застосування, юридичних засобів та техніко-юридичних прийомів втілення.

Список використаних джерел

1. *Алексеев С. С.* Общая теория права: учеб. 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. 576 с.
2. *Алексеев С. С.* Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования. Москва: Статут, 1999. 712 с.
3. *Бакалінська О.* Особливості застосування понять добросовісності, розумності та справедливості в цивільному праві // Юридична Україна. 2012. №9. С. 41–46.
4. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
5. *Кант І.* Метафізика нравов в двух частях // Кант І. Сочинения: в 6 т. / под. общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гулыги, Т. И. Ойзермана. Москва: Мысль, 1965. Т. 4, ч. 2. С. 107–474.
6. *Кірюхін Д. І.* Концепт справедливості в давньоримській філософії та праві // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: Наук. вісник: зб. наук. праць / Нац. Пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Українська АН. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Спецвипуск. С. 408–413.
7. *Кот О. О.* Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ: Алерта, 2017. 494 с.
8. *Луць Л. А.* Загальна теорія держави та права: навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). Київ: Атіка, 2007. 412 с.
9. *Мережко А. А.* Договор в частном праве. Киев: Юстиниан, 2003. 176 с.
10. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 09.07.2003 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 49–51. Ст. 376.
11. *Підпригора О. А.* Римське право: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 511 с.
12. *Погрібний С. О.* Імперативні та диспозитивні норми та їх роль в регулюванні цивільних відносин // Університетські наукові записки. 2010. №2(34). С. 46–54.
13. *Поляков А. В.* Общая теория права. Курс лекцій. Санкт-Петербург: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. 642 с.
14. *Процевский А. И.* Метод правового регулирования трудовых отношений. Москва: Юр. лит., 1972. 288 с.
15. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. №25. Ст. 252.
16. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2011. № 42. Ст. 435.
17. *Рабінович П. М.* Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Львів: Край, 2017. 222 с.
18. *Раданович Н.* Непротиправність як основа формування загальнодозвільного юридичного регулювання: теоретична характеристика // Journalul juridic national: teorie și practică. № 5 (27). 2017. С. 31–34.
19. *Сивий Р. Б.* Приватне (цивільне) право в системі права України: монографія. Київ: КВЦ, 2006. 214 с.
20. *Стефанчук М. О.* Добросовісність як ознака правомірної поведінки фізичної особи в цивільному праві // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 5. Т. 1. С. 140–142.
21. Теорія держави і права: підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. 368 с.
22. *Тимченко Г. П.* Принципи цивільної юрисдикції: Теорія, історія, перспективи розвитку: монографія. Київ: ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2006. 412 с.
23. *Харитонов С. О., Харитонова О. І.* Приватне право як концепт: пошук парадигми: монографія. Одеса, Фенікс, 2014. 804 с.

24. Цивільне право України: Академічний курс: підручник: у 2 т. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. Вид. 2-ге, доп. і перероб. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. Т. 1. Загальна частина. 696 с.
25. Чубоха Н. Ф. Принцип добросовісності у цивільному праві України // Порівняльно-аналітичне право. 2013. №4. С. 171–174.
26. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 1998. Т. 2: Д-Й. 1999. 744 с.

References

1. Alekseev, S. S. (2008). *Obshhaja teorija prava: ucheb.* 2-nd ed. Moscow: TK Velbi, Izd-vo Prospekt.
2. Alekseev, S. S. (1999). *Pravo: azbuka – teorija – filosofija: Opyt kompleksnogo issledovanija.* Moscow: Statut.
3. Bakalins'ka, O. (2012). Osoblyvosti zastosuvannya poniat' dobrosovisnosti, rozumnosti ta spravedlyvosti v tsyvil'nomu pravi. *Yurydychna Ukraina*, 9, 41–46.
4. *Zahal'na teoriia prava: Pidruchny.* (2015). M. I. Koziubra (Ed). Kyiv: Vaite.
5. Kant, I. (1965). *Metafizika нравов v dvuh chastjakh. Sochinenija: v 6t. T.4, ch.2.* V. F. Asmus, A. V. Gulygi, T. I. Ojzermana (Ed). Moscow: Mysl'.
6. Kiriukhin, D. I. (2011). Kontsept spravedlyvosti v davn'oryms'kij filosofii ta pravi. *Hileia. Istorychni nauky. Filosofo's'ki nauky. Politychni nauky: Nauk.visnyk: zb.nauk.prats'.* Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. Spetsvypusk.
7. Kot, O. O. (2017). *Zdijsnennia ta zakhyst sub'iektivnykh tsyvil'nykh prav: problemy teorii ta sudovoi praktyky: monohrafiia.* Kyiv: Alerta.
8. Luts', L. A. (2007). *Zahal'na teoriia derzhavy ta prava: Navchal'no-metodychnyj posibnyk (za kredytno-modul'noiu systemoiu).* Kyiv: Atika.
9. Merezhko, A. A. (2003). *Dogovor v chastnom prave.* Kyiv: Justinian.
10. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro zahal'noobov'iazkove derzhavne sotsial'ne strakhuvannya: Zakon Ukrainy vid 09.07.2003. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 49–51, 376.
11. Pidporyhora, O. A. (2003). *Ryms'ke pravo: pidruchnyk.* Kyiv: Yurinkom Inter.
12. Pohribnyj, S. O. (2010). Imperatyvni ta dyspozytyvni normy ta ikh rol' v rehuliuванні tsyvil'nykh vidnosyn. *Universytets'ki naukovi zapysky*, 2 (34), 46–54.
13. Poljakov, A. V. (2001). *Obshhaja teorija prava. Kurs lekcij.* StPeterburg: Izdatel'stvo «Juridicheskij centr Press».
14. Procevs'kij, A. I. (1972). *Metod pravovogo regulirovanija trudovykh otnoshenij.* Moscow: Jur. lit..
15. Pro blahodijnu diial'nist' ta blahodijni orhanizatsii: Zakon Ukrainy vid 05.07.2012. (2013). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 25, 252.
16. Pro volonters'ku diial'nist': Zakon Ukrainy vid 19.04.2011. (2011). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 42, 435.
17. Rabinovych, P. M. (2017). *Osnovy zahal'noi teorii prava ta derzhavy: Navch. posibnyk.* L'viv: Kraj.
18. Radanovych, N. M. (2017). Neprotypravnist' iak osnova formuvannya zahal'nodozvil'noho iurydychnoho rehuliuвання: teoretychna kharakterystyka. *Journalul juridic national: teorie si practică*, 5 (27), 31–34.
19. Syvyj, R. B. (2006). *Pryvatne (tsyvil'ne) pravo v systemi prava Ukrainy: Monohrafiia.* Kyiv: KViTs.
20. Stefanchuk, M. O. (2015). Dobrosovisnist' iak oznaka pravomirnoi povedinky fizychnoi osoby v tsyvil'nomu pravi. *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*, 5, Tom 1, 140–142.
21. Petryshyn, O. V., Pohrebniak, S.P., Smorodyns'kyj, V.S & Others. (2015). *Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk.* Kharkiv: Pravo.

22. Tymchenko, H. P. (2006). *Pryntsypy tsyvil'noi iurydyktsii: Teoriia, istoriia, perspektivy rozvytku: Monohrafiia*. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo «Yurydychna dumka».
23. Kharytonov, Ye.O., & Kharytonova, O. I. (2014). *Pryvatne pravo iak kontsept: poshuk paradyhmy: monohrafiia*. Odesa: Feniks.
24. *Tsyvil'ne pravo Ukrainy: Akademichnyj kurs*: Pidruch.: U 2t. (2006). Ya. M. Shevchenko (zah. red.). 2-nd ed. Kyiv: Vydavnychij Dim «In Yure». Т. 1. Zahal'na chastyna.
25. Chubokha, N. F. (2013). Pryntsyp dobrosovisnosti u tsyvil'nomu pravi Ukrainy. *Porivnial'no-analitychne pravo*, 4, 171–174.
26. *Yurydychna entsyklopediia: v 6 t.* (1998). Redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (holova redkol.) & Others. Kyiv: Ukr. Entsykl. T.2: D–J. (1999).

*Стаття: надійшла до редакції 01.03.2018
прийнята до друку 03.03.2018*

GENERAL PERMISSIBLE LEGAL REGULATION AS AN INSTANCE OF DISPOSITIVE POSSIBILITIES OF LAW

N. Radanovych

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: radanovych_n@ukr.net*

The article clarifies that the characteristic of legal regulation of general permissible type («everything that is not prohibited by the norms of positive law is allowed») depends on which system of building of legal material it can function within. Consequently it is established that such legal regulation as an instrument of person's social freedom and activity realization *essentially* corresponds to the phenomenon of dispositiveness of law (i.e. the possibility of subjects of law to organize, regulate their relations independently, to act at their discretion).

As well the author establishes the community of «general permissibility» and «dispositiveness» in being ensured by the respective *legal method*. It goes about the method of autonomy (decentralization), which peculiarity is certain order (character of the grounds) of establishing the legal rights and duties, degree (measure) of the granted rights definiteness and «autonomy of action» of their subjects, forming the legal relations, in particular, on the principle: «everything that is not directly prohibited by the norms of law is allowed».

Moreover, the author reveals the same legal instruments due to which the dispositive possibilities of positive law and general permissible legal regulation are expressed. These are the respective *principles of legal regulation* of the certain sphere of social relations and *the norms of law*.

These principles first of all include the principle of honesty, which belongs to the complex of normative legal means of ensuring the general permissible legal regulation, in particular, its main ideological component – free development of personality, freedom and own discretion in exercising the rights, provided that rights and freedoms of other people are not violated. The same is stated concerning the principles of rationality, freedom of contract, freedom of entrepreneurial activity, which is not prohibited by law.

It is found out that the most normative emphasis in the investigated processes is placed on the respective legal norms, which are called the dispositive ones and which are traditionally considered as «the spare variant», «reserve» rule of behavior for those occasions when the subjects of law have not used the granted possibility to establish the other order of legal regulation. However, due to the general permissible mechanism the amount of dispositive

norms is being extended and the norms, which establish the limits of allowed behavior of subjects, become part of it. Such norms are usually realized with the use of the wordings «independently», «by all the means, which are not prohibited by law», «in the other directions, which are not prohibited by legislation», «for meeting the political, economic, social, cultural and the other interests with the exception of restrictions established by law in the interests of...».

Thus, the analysis of the investigated regulation should be provided within and due to the dispositive resources of law.

Keywords: general permissible type of legal regulation, dispositiveness, principles of law, dispositive norms of law.